

„Magyarország a hazám, Amerika az otthonom”

A címben megfogalmazott vallomás John Lukacs Amerikában élő, magyar származású történész közelmúltban megjelent *Fél évszázad magyar írásai* (Európa Kiadó, 2015) című könyvéből való.* Ez a könyv – mint címéből is kiderül – nem fordításokat, hanem magyarul elhangzott előadásokat és hazai és külföldi magyar napilapokban, folyóiratokban, illetve különféle gyűjteményes kötetekben megjelent írásokat tartalmaz: az első *A Szabad Magyar Jogászok Szövetsége kerekasztal-konferenciájának* különnyomata 1966-ból, New Yorkból való, az utolsó – nem időrendben, hanem a kötet sorrendjében – a Népszabadság 2014. január 25-ei számában megjelent *Nyílt levél Orbán Viktor*nak.

A kötet megjelenése azért örvendetes, mert egyrészt a különböző helyeken megjelent írásokat együtt olvashatják az érdeklődők, másrészt, mert különleges történelmet ismerhet meg belőle az olvasó. „Már bosszú évek óta nemcsak angolul írok, hanem angolul gondolkodom, sőt angolul számolok, és többször angolul álmodom, ugyanakkor magyarul érzek és magyarul imádkozom, de ez utóbbi igazán privát ügy. Ami nem privát, az az ember munkája és írása.” Ez a munka és az írások egy rendkívül művelt, olvasott és öntörvényű, egyedien gondolkodó, nem hagyományos történész tudóst, írókat mutatnak. „Már kamasz koromban a magyar irodalom és a történelem felé irányuló étvágyam együttesen és egyszerre nőttek, kettősek voltak, nemigen szétválaszthatók. Hogy minden regény történelmi regény, azt akkor még nem tudtam, de tudhattam, hogy Kosztolányi, Babits, de Krúdy is a történelemről is írtak. Hogy a történelem nem adatokból, hanem szavakból áll, hogy a szavaktól a kifejező erő elválaszthatatlan... és teszem hozzá, hogy a szavak pontos megválasztása nem csupán stilisztikai, hanem erkölcsi feladat is.” Lukacs magát katolikus, konzervatív gondolkodású embernek tartja, de – teszi hozzá a recenziens – ugyanakkor elfogulatlan, ha úgy tetszik, objektív is. Ennek köszönhető, hogy végzetesen megosztott közéletünk-

---

* John Lukacs 1924-ben született Lukács Jánosként Magyarországon. Apja orvos volt, anyja katolizált zsidó származású polgári család gyermeke, Lukács katolikus hitét anyjától kapta. Egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetem történelem szakán folytatta. 1946-ban Magyarország szovjet megszállása miatt az Egyesült Államokba emigrált. 1947-1994 között a Chestnut Hill College (Philadelphia) történelem tanszékének tanára, évekig tanszékvezetője, több neves egyetem vendégtanára volt. Itthon az ELTE-n, a Közép-Európai Egyetemen tartott előadásokat, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem díszdoktora, Széchenyi-díjas, a Corvin-lánc tulajdonosa, Magyar Örökség-díjas. Számos könyve jelent meg magyar fordításban az Európa Kiadónál.

ben mindkét fél elfogadja, elismeri: írásait a *Magyar Naranccs* és az *Élet és Irodalom* épp úgy közölte, mint a *Vigília* vagy az akkor még Fidesz-közel *Magyar Nemzet*.

Természetesen a recenzió nem tudja egy közel 400 oldalas könyv minden témáját ismertetni. Ezért recenzens „csipeget”, kiemel bizonyos témákat, remélve, hogy az ismertetést olvasva minél többen kedvet kapnak a kötet elolvasásához.

Az irodalom és a történelem. A történészek legnagyobb része a történetírást tudományként tekint. „Egy-két elszigetelt történész - közöttük magam is – (írja Lukács) ezzel ellentétben a történetírást „gondolatformának” tekinti, azaz a történetírást nem társadalomtudomány, hanem az emberismeret és az önismeret egy formája: embertudat, egyfajta gondolkodásmód.” Ennek tulajdonítja, hogy nő az emberekben az érdeklődés a történelem iránt, egyre népszerűbbek a történeti témájú könyvek, és azt is állítja, hogy az írók sokszor olyasmit is észrevesznek és leírnak, ami a történészek számára csak később válik világossá. Példaképpen Kosztolányi *Édes Anna* című regényét említi, amely regény szerint többet elmond a tizenkilences kommunén és az azt követő időszak eseményeiről, mint akármelyik történelmi munka. Ezen az alapon többre értékeli a *Háborús és béke-nél* a *Doktor Zsivágo*-t, mert az előbbinél a történelem csak háttér, míg az utóbbi magában a történelemben játszódik.

A zsidókérdés, pontosabban: a magyar katolikusok és a zsidókérdés. Lukács tisztában van a téma kényességével. Megállapítja egyrészt, hogy a hívő és gyakorló katolikusok a XX. század végén Magyarországon kisebbséget alkotnak, de a hitvallás lényege nem mennyiség, hanem minőség. Ugyanakkor azt is megállapítja, hogy demográfiai értelemben a nagyszámú zsidó származásúaknak a beolvadása a magyarságba az utolsó százötven év során Európában valószerűtlenül egyedülálló, köszönhetően egyrészt a magyar nép befogadási hajlamának, másrészt a zsidók magyarosodási készségének. Tanulmányának lényege: „zsidók vagy zsidó származásúak szerepe vagy befolyása egy nép életébe lehet fontos és megfontolandó kérdés. De ezt egy nemzet legfontosabb és legmélyebb problémájának tekinteni és felvetni nem csupán politikai vagy világnézeti hiba, hanem erkölcsileg megengedhetetlen.” Majd később: „Az ún. zsidókérdésnek nincs „megoldása”. Zsidók és keresztények maradnak a világ végéig, Jézus második eljöveteleig... Az emberi minőség – és alázat – éppen abban áll, hogy önmagunkkal szembenézve tudunk felülkerekedni egyes előítéleteinken: katolikusok számára a szabad akarat tudatával és a hit segítségével.” Megfontolandó szavak mindannyiunk számára, mint ahogy az is, amit egy másik írásából idézhetünk: „Négy év múlva német irányítók – sajnos, magyar segítséggel – elpusztították a magyar zsidóság felét... Ezért kötelességem arra vezet, hogy valahogy sugalljam: a magyarok jó része – a mai németekkel ellentétben – ezt a nagy emberi tragédiát lenyelte, de a mai napig, majd hetven év alatt sem tudta egészségesen megemészteni.”

Magyarország a nyugathoz tartozik. Ezt a témát Lukács többször is felveti, tárgyalja. „De Szent István a Nyugatot választotta. Onnan hozatta Szent Gellértet is. Nyugatról választotta feleségét, Gizellát. Nagy döntés volt ez. Jelentése, lényege a mai napig fennáll. Ha a magyarok országa, vallása és egyháza a görögkeleti egyházhoz csatlakozott volna, akkor a magyar szellem lényege ezer éven át hasonlított volna, és a mai napig hasonlítana, a balkáni – bolgár, román, szerb stb. – lényeghez. Szent István nem ezt akarta. Tíz évszázad után bajtuk megfejtünk előtte. (Recenzens úgy emlékszik, hogy annak idején Antall József miniszterelnök mondta: Nyugat- és Kelet-Európa határa ott húzódik, ahol a nyugati kereszténység és a görögkeleti egyház határa húzódik.) Ezeregy esztendő után mi, magyarok, a Nyugathoz vagy a Kelethez tartozunk? A Nyugat néha felszabadított, de gyakran cserbenhagyott: inspirált de nem segített. És mégis badd jelentsem ki: a Kelethez nem, sohasem.” Lukács előbbi megállapításához hozzátartozik az is, hogy 1956-ban, minden magyar

reménykedés ellenére, tudta, hogy Amerika nem fog segíteni a magyaroknak: Charles Gati: *Veszített illúziók* című könyve kapcsán írja: „Eisenhowernek és Dullesnek az 1956 novemberi brutális orosz visszaszapás magyarán mondva „jól jött”... Amit Eisenhowerék és Dullesék 1956 októberéről azóta kijelentettek vagy diktáltak, írtak, írtak, mind valótlan, de még képmutatásnál is megvetendőbb: ők igenis tudták, hogy mi történik, és hogy lehet majd abból politikai hasznot is leszární.” Lukacs szerint 1945 után a Magyarországra telepedő zsarnokság lényege nem a kommunizmus volt, hanem az orosz nagyhatalom által diktált uralom, amely bár négy évtizedig tartott, nem volt mélyreható vagy maradandó. E gondolat jegyében írta a kötet végén található nyílt levelet is Orbán Viktornak.

Churchill. Lukácsnak egyik kedves történelmi szereplője. Nem utolsósorban azért, mert Churchill is valamilyes rokonszenvvel viseltetett Magyarország iránt. Szerette volna, ha a második világháború után Közép-Európa nem a szovjet megszállási övezethez tartozott volna – így Magyarország sem. Magyarország 1945 utáni sorsa nem Jaltában vagy Potsdamban dőlt el, hanem azokon a tárgyalásokon, amelyeket Churchill Moszkvában folytatott Sztálinnal, de az USA nélkül nem tudott sikeres lenni, Amerikát viszont nem nagyon érdekelte Közép-Európa sorsa. Látva azonban a Szovjetunó tényeresét, mégis bizakodó volt. Azt írta: az orosz most éhes farkas a nyájak közepette, de „a lakoma után jön az emésztés problémája.” Az oroszok csakugyan nem tudják Kelet-Európát megemészteni. Hét évvel később, 1952-ben, a kelet-európai orosz és kommunista uralom csúcspontján, még Sztálin halála előtt, Churchill azt mondta titkárának: „A nyolcvanas években már nem lesz kommunizmus Kelet-Európában.” És pontosan így lett -- teszi hozzá Lukacs: „Az oroszok és az ő csatlósai Magyarországot megemészteni nem tudták.” Bismarck szerint egy államférfi legjobb esetben öt évig tud előrelátni. „Itt Churchill évtizedekkel szárnyalt előre.”

Lukacs szerint még sok feladatuk lenne fiatal történészeknek, hogy átkutassák a cambidge-i Churchill archívumot, és publikálják Churchill magyar vonatkozású írásait. „Mindenekfelett legyen tudatunkban, hogy ezeréves történelmünk során alig vagy nem létezett olyan nyugati államférfi, aki úgy ismerte, sőt kedvelte volna Magyarországot, mint Churchill. Ezért érdemli ő egész magyar nemzetéke köszönését.”

Nép, nemzet. 1945 óta a két fogalom egyre inkább szinonim fogalmakká válik. Az Európai Unió keretei között a magyar önérték és öntudat egészséges fejlődése egyre szükségesebb hajtóerővé lesz a társadalom számára, annál is inkább, mert „Európa egyesülésének még nagyon, de nagyon letelején vagyunk. Európai öntudat, európai szellem (amely lényegében nem lehet sem orosz, sem amerikai) alig pislog, alig létezik.” Ez egy 2004-es kijelentés, a helyzet nem sokat változott azóta sem. Mint ahogy az sem, hogy a politikai vitákat az európai integráció le fogja zárni, de „Sajnos, nem hiszem. Nem merem binni. Mert ez magyar átok.” Pedig tudnunk kell, hogy hibáinkért és gyarlóságainkért most mi egyedül vagyunk és leszünk felelősek, mi alakítjuk kultúránkat, civilizációnkat.

Irodalom. Az elején szó volt arról, hogy Lukacs nehezen tudott dönteni az irodalom és történelem között, és gyakran történelmi témákról is olyan esszészerűen szól, mintha irodalmat írta. E kötetben azonban van néhány írása – tárcája -, amelyek irodalmi igényű alkotások. Ezek közül hadd emelje ki recenzens a „Stella”. *De mégis...* címűt. Szabályos visszaemlékezéssel kezdődik, ezerkilencszáznegyvenhat februárjában, a romos Budapesten. Az író édesanyjának egy angol barátnője, Stella – akivel egy osztrák vagy olasz fürdőhelyen ismerkedtek össze, és ezerkilencszázharminckilencben Budapesten járt – jelezte egy levélben, hogy meglátogatja őket. Az előző látogatás idején az író tizenöt éves volt, és

csodálta „Stella szépségét, előkelőségét, mindkettőt: szépségével telített előkelőségét vagy előkelőségével telített szépségét. Nem is tudom. Gyönyörűek a lábai, a galambszínű, könnyű antilopcipő, karcsú sudársága, vörösseszőke haja, aranyszínű hosszú nyaka, smaragdzöld nyaklánc, finom mosolyai, dallamos angol szőlejtése, az udvar körüli kis történetei.” A most már huszonkét éves fiatalember rögtön beleszeret a szép nőbe. Amikor elbúcsúznak, a fiatalember megígéri, hogy meglátogatja majd Londonban. Az ifjú, elmenekülve az oroszok elől, Párizsban van, vár az amerikai hajójegyre, és onnan ír Stellának. Mivel nem kap választ, felhívja őket telefonon, és Stella meghívja egy teára. Stella férje épp nincs otthon. Teázás közben elmondja, hogy Stella az ideálja, és megkéri, hogy ír hasson neki. A teázás után visszatérve barátságatlan londoni szállodai szobájában megírja levelét, bevallja szerelmét. A levelet gyorspostán elküldi Stellának, aki másnap felhívja, köszöni levelet, és jó utat kíván a zavarában dadogó írónak, és azt mondja neki: „Maga nem belém szerelmes, hanem a szerelembe.”

Igaza volt, teszi hozzá az író. És most jön a fordulat: bevallja, hogy csak kitaláció volt a történet, Stella nem is létezett. És ezzel a történet egy szép elbeszéléssé válik. De még nincs vége: leírja, hogy volt két szép felesége (életrajzából tudjuk, mindkettőt eltemette) – és ezzel a történet visszafordulna visszaemlékezésé: „Egyik sem volt Stella-szerű, de mégis... Mégis. Mert ha valakit szeretünk – igazán szeretünk, valóságosan szeretünk –, akkor úgy látjuk őket, ahogy Isten is látja. És a Gondviselő – igenis gondviselő – jó Isten szerette nemcsak az Édes Annákat (az Avilai Szent Terézéről nem is beszélve), hanem a dámákat is. Biztosan egyiket és másikat: nekem megengedte, hogy még lássak és szeressek. Mint az én két feleségemet. Az én dámáimat. Már jóval a Dámák Korszaka után. De mégis.” Ez a befejezésként megismételt „de mégis” újra elbizonytalanítja az olvasót, mert a szerző irodalmi szférába emeli az olvasottakat: Stella valóban csak kitalált személy volt?

Befejezésül idézzük a Lukács által is sokszor ismételt négy szót Kirkegaardtól: „Visszafelé gondolunk – előre élünk.” Ennek megfelelően Lukács sohasem próbálkozott előrejelzéssel, tartózkodott mindenféle jóslattól. Most mégis hadd említsük két (talán három) megállapítását, ami szinte jóslatszerűen beteljesedni látszik.

Az egyik: „Hogy német és orosz visszavonulás „Zwischeneuropa”-ból állandó marad? Nem tudhatjuk. (Majd lábujgyezetben:) E sorok írója szerint: éppen ezért egy szoros magyar-cseh-lengyel katonai szövetség megerősítése a NATO-hoz való tartozásnál is kívánatosabb kellene hogy legyen.” Írta ezt 2000-ben. Vessük ezt össze a schengeni határ védelmében most alakuló lengyel, cseh, szlovák magyar együttműködéssel!

A másik (és talán harmadik): Az Erősíteni az önbizalmat című írásában állapítja meg, hogy az utolsó száz évben Magyarország hírneve csupán egy síkon volt világszerte töretlen. Ez a magyar tudomány és a magyar származású tudósok és művészek eredményessége. Ennek alapja a magyar középiskolai és egyetemi oktatás. „... minden magyar kormány elsőrendű kötelessége tehát, hogy a középiskolai és felsőoktatási tanítási rendszert, beleértve az oktatók és fiatal tudósok juttatásait, a lehető legerősebben támogassa.” Ez 2000-ben hangzott el. A probléma orvoslására vannak ugyan törekvések, de még nem látszanak elegendőnek. A talán harmadikat recensens azért említi, mert az 2000-ben még szembeötlő volt az állami szerkezeti hiányosság, miszerint az államfő, a miniszterelnök és az országgyűlés ugyanabban az épületben van. „A nyugati alkotmányos demokráciák alaptétele az államfő, a végrehajtó és a törvényhozó hatalmak különválasztása. Mind szimbolikus, mind államszerkezeti okokból igen kívánatos lenne, hogy a köztársaság elnöke és a miniszterelnöki hivatal helye máshol legyen, nem a jelenlegi Országházban.” Ez a hiányosság azóta részben megszűnt, részben megszűnőben van: az államelnök

már a Várban, a Sándor-palotában van, a miniszterelnökség pedig szintén a Várba, a volt karmelita kolostorba készül költözni.

Végül zárjuk ezt az ismertetést John Lukacs szép gondolatával: „*A történelem nem ismétlődik: de vajon keletkeznek-e új uralkodó bandák vagy törzsek vagy osztályok. Nem tudhatjuk. De azt tudnunk kell, hogy a jövő, de inkább a jelen gazdag (tehát Isten segítségével javakkal megáldott) embere, férfia és nője, nem az, aki anyagilag gazdag vagy önellátó, hanem az, aki lelkiileg és szellemileg gazdag... akinek van összegyűjtött erkölcsi és szellemi tőkéje ahhoz, hogy tudja, mi érdekli őt igazán, s mi az igaz szó s mi a hamis, akinek szelleme és képzelete nem függ teljesen attól, amit a képernyőn vagy nyomtatott lapokon lát.*”

(John Lukács: Fél évszázad magyar írásai. Budapest, Európa Kiadó, 2015. 388 p.)

Poprády Géza

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros – népszerű nevén 3K – jövőre 25. évfolyamába lép.

A könyvtárszakma országos terjesztésű folyóirata havonta jelenik meg, immár évek óta változatlan áron. Szerkesztői a magyar könyvtárosok alapvető szaklapjaként vélik meghatározni: valamennyi könyvtáros számára igényes stílusban, közepes terjedelmű tanulmányokat, esszéket, cikkeket, interjúkat, beszámolókat, recenziókat közöl a hazai és külhoni könyvtáros élet friss fejleményeiről vagy éppen hagyományairól.

Elemző írásai, a könyvtári trendeket, aktuális témákat, esetleg régi problémákat vagy a rokon szakmák kérdéseit tárgyaló publikációi a könyvtárosok számára megkerülhetetlenné teszik a 3K-t.

A nyomtatott lapszámok megjelenésével egy időben az adott szám tartalma teljes szöveggel és könnyen visszakereshetően elérhető elektronikus formában is a Könyvtári Intézet honlapján – az előfizetők számára. Az archívumban pedig a nyomtatott számok megjelenéséhez képest fél éves késéssel olvashatók az írások.

A folyóirat előfizetési díja a 2016. évre is változatlanul 4800 forint.

Előfizethető a novemberi és decemberi számokhoz mellékelt megrendelő űrlap kitöltésével, a szerkesztőség postai címére (1827 Budapest Budavári Palota F. épület) történő visszaküldéssel, továbbá telefonon (06-1-224-3791), illetve e-mailben (3k@oszk.hu).

Érdeklődésüket, megrendelésüket előre is köszönik
a 3K szerkesztő bizottságának tagjai.